

Zapotřebí je větší angažovanost pro lidská práva a rozvojovou spolupráci

Porušování lidských práv zůstává v Lotyšsku důležitým a široce sdíleným tématem, ačkoli aktivisté v oblasti lidských práv a veřejnost nejsou zajedno v názorech na to, které z jednotlivých otázek jsou nejdůležitější. Pokud jde o rozvojovou spolupráci, veřejnost ani volení politikové zatím plně nepochopili, o co jde. Přehnaně zjednodušující hesla zakrývají velmi odlišné agendy.

Nadace MITI
Gunta Berzina,
Andra Damberga

Lotyšsko podepsalo roku 2000 Deklaraci tisíciletí OSN, z níž vyplývá závazek respektovat lidská práva vlastních občanů a být odpovědným globálním partnerem těm, kdo jsou v nouzi. Tento slib zatím zdaleka není plněn.

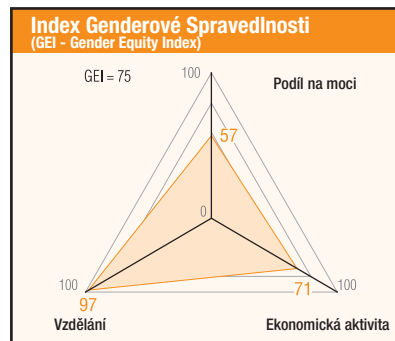
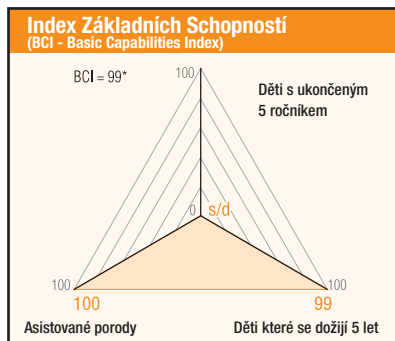
Lidská práva jsou narůstajícím problémem

Rychlý ekonomický růst v Lotyšsku v posledních letech vyvolává závažné sociálně-ekonomické problémy, k nimž patří větší sociální segregace, prohlubující se propast mezi příjmy venkovského a městského obyvatelstva, velmi malé peníze poskytované státem a silící migrace pracovníků.

V průzkumu o lidských právech z roku 2006, který zadal Lotyšský národní úřad pro lidská práva, většina respondentů uvedla, že hlavní prioritou země by mělo být zajištění sociálních práv a práva na vzdělání a práci, včetně spravedlivého a uspokojivého pracovního prostředí. V odpovědi na dotaz o současném stavu lidských práv 4 % charakterizovala situaci jako velmi špatnou a dalších 41 % jako špatnou. Slabá většina jej hodnotila kladně – 7 % se domnívalo, že země je na tom „velmi dobře“ a 43 % odpovědělo, „je to průměrné, všechny problémy lze řešit“. Nejčastější stížnosti se týkaly politické situace (34 %), ekonomických podmínek (17 %) a korupce (19 %).¹

Pozorovatelé² roztřídili problémy lidských práv do několika kategorií, k nimž patří:

- **Zločiny z nenávisťi.** V posledních letech jsou na vzestupu verbální i násilné projevy nenávisťi. Zprávy hovoří o útocích založených na rasových nebo etnických předsudcích a také zaujatosti vůči lidem s odlišnou sexuální orientací. Policie zaznamenala v roce 2007 celkem 16 kriminálních případů podněcování k nacionální, etnické nebo rasové nenávisťi a všechny se dosud vyšetřují. Podle policie jsou extremistické akti-

vity nadále hnající ranou. Většinou zneužívají rasové, náboženské a etnické odlišnosti, jako v případě konfliktů mezi lotyšsky a ruský mluvícími skupinami. Roku 2007 předala policie jazykovým odborníkům 58 komentářů umístěných na internetu; 36 z nich bylo označeno za porušení etnické nebo rasové rovnosti.

- **Práva lidí, kteří nemají občanství.** Roku 2007 vydala Evropská komise proti rasismu a intoleranci zprávu za posledních pět let, která kritizovala nesrovnalosti mezi právy přiznávanými občanům a obyvatelům bez občanství. Zpráva zopakovala dřívější doporučení, aby vláda dala obyvatelům bez občanství právo hlasovat v místních volbách. Jedinými oficiálními jazyky jsou lotyština a skoro už zaniklá livonština, ačkoliv pro více než třetinu obyvatel je prvním jazykem ruština (mnohým bylo odmítnuto občanství a jsou dnes bez státní příslušnosti). Na druhé straně vysoký komisař OBSE pro národnostní menšiny Knut Vollebaek prohlásil za nedávno návštěvy Ruska, že Lotyšsko dosáhlo významného pokroku v integraci jazykových menšin.
- **Právo na svobodu shromažďování.** Spory o toto právo vedly k ostrým diskusím týkajícím se hlavně dvou otázek: povolení uspořádat v Rize 16. března Den lotyšské ligy,³ což je každoroční příležitost pro neonacistickou rétoriku, a neochoty městských úřadů povolat veřejná shromáždění gayů, lesbiček, bisexuálů a transsexuálů (LGBT). Primátor Rigy odmítl podepsat výzvu mezinárodních nevládních organizací, která odsoudila

omezování svobody shromažďování a slova LGBT, intoleranci a násilí vůči lidem uplatňujícím tato práva, a neschopnost států plnit své povinnosti při zajišťování bezpečnosti všech obyvatel.

- **Diskriminace na pracovišti.** V lednu 2008 upozornila Evropská komise (EC) Lotyšsko a dalších 13 členských států, že plně neuplatňují směrnice EU zakazující diskriminaci v práci na základě náboženství, věku, zdravotního postižení nebo sexuální orientace. EC kritizovala Lotyšsko kvůli zákonům, které definují diskriminaci velmi úzce, a pro nadměrně rozsáhlé výjimky ze zákazu věkové diskriminace. Průměrná mzda zaměstnaných žen je o 18 % nižší než průměrná mzda mužů, ženy většinou vykonávají méně placené práce a jsou častěji nuceny pracovat na částečný úvazek. V důsledku toho mají nižší platby na sociální zabezpečení, což znamená, že budou mít nižší důchody.⁴
- **Duševní zdraví.** Komunity neposkytují mentálně postiženým prakticky vůbec žádné služby. Většina pacientů je odkázána na léčbu v psychiatrických odděleních nemocnic nebo musí strávit zbytek života v domech sociální péče.
- **Práva nájemníků.** Zrušení kontroly nájemného roku 2007 vedlo ke zostření konfliktů mezi pronajímateli a nájemníky. Nájemné je často zvyšováno natolik, že si je lidé s nižšími příjmy nemohou dovolit a jsou nuceni vystěhovat se. Práv nájemníků se týkala většina ze 422 stížností (72 písemných a 350 ústních) adresovaných

* Jedna ze složek ukazatele BCI byla stanovena podle údajů ze země podobné úrovně.

1 Report on Human Rights in Latvia, 2006. Baltic Institute of Social Sciences, Report ordered by The Latvian National Human Rights Office.

2 Integration and Minority Information Service. Latvian Centre for Human Rights. www.humanrights.org.lv/html/29384.html.

3 Více o Dni lotyšské ligy: viz www.en.wikipedia.org/wiki/Latvian_Legion_Day.

4 „Gender Equality Aspects in Latvian Labour Market,“ Riga, 2006, zpráva objednaná ministerstvem sociálních věcí.

v první polovině roku 2008 vládnímu ombudsmanovi.

Rozvojová spolupráce a politická vůle

Souhrnným cílem Programu politiky rozvojové spolupráce na léta 2006 – 2010 je posílení role Lotyšska jako dárcovské země rozvíjením silnějších dvoustranných a mnohostranných iniciativ a vztahů. Program klade silný důraz na zlepšování informovanosti obyvatelstva o rozvojové spolupráci a zajišťování účasti veřejnosti při stanovování priorit rozvoje. Program má ovšem vážné nedostatky, což naznačuje, že i politikům by prospělo lepší pochopení principů ležících v základech rozvojové spolupráce. Je to zřejmé z Ročního plánu vlády, který stanoví tři kritéria pro výběr zemí a sektorů, kterým bude země poskytovat pomoc. V pořadí důležitosti jsou to národní zájmy Lotyšska, aktivní přítomnost lotyšských nevládních organizací nebo podnikatelů v zemi a spolupráce přijímající země s NATO a EU v záležitostech obrany.

Ani jedno z nich nemá nic společného s rozvojovou spoluprací a všechna jsou v rozporu s následnými odkazy na univerzální demokratické hodnoty a lidská práva, boj s korupcí a posilování místních schopností. Národní zájmy by neměly hrát vůbec žádnou roli a z kritéria aktivní přítomnosti vyplývá, že pomoc bude využívána k placení vlastních státních příslušníků za poskytování služeb, což deformuje smysl pomoci a snižuje její efektivitu v přijímající zemi. Odhaduje se, že tento typ vázané pomoci je v průměru o 20-25 % nákladnější než poskytování zboží a služeb na základě mezinárodní konkurence nebo pomoci místních zdrojů.

Kritérium týkající se vojenské spolupráce je dokonce ještě problematictější. Tuto politiku, jež je podobná politice Spojených států, ostře kritizovala Evropská unie. Práva chudých nesmí být za žádných okolností podřizována strategickým ekonomickým, politickým nebo bezpečnostním cílům. Jak zdůraznila řada kritiků, válka proti terorismu užívaná v mnoha částech světa včetně Evropy jako záminka k odpirání lidských práv a občanských svobod nepřispívá ke skutečné bezpečnosti. Ta by vyžadovala, aby byl obyvatelstvu světa zajištěn správný přístup ke zdravotní péči, vzdělání a slušnému životu.⁵

Vycházejíc z předpokládaného ekonomického růstu si Lotyšsko stanovilo za cíl trvale zvyšovat rozpočet pro rozvojovou pomoc. Příslušný plán na léta 2006-2010 vypracovaný ministerstvem zahraničí slíbil do roku 2010 nárůst rozvojové pomoci na 0,1 % HDP. To by však pořád ještě bylo mnohem méně než minimální cíl EU, který je 0,56 %.⁶

V lotyšské rozvojové pomoci zatím nemají lidská

TABULKA 1. Rozvojová pomoc Lotyšska, 2001-2006

Rok	2001	2002	2003	2004	2005	2006
RP/HDP	0.019%	0.01%	0.008%	0.06%	0.066%	0.06%

Zdroj: Development Cooperation Policy Programme of the Republic of Latvia 2006-2010, www.mfa.gov.lv/en/DevelopmentCo-operation/finance/.

práva a zmenšování chudoby nijak vysokou prioritou. Namísto toho se stala především mechanismem pro financování vybraných lotyšských nevládních organizací, podporu aktivit národních institucí a podniků a popularizaci Lotyšska v zahraničí. Roku 2007 vydalo ministerstvo zahraničí výzvu k předkládání návrhů (RFP) na projekty rozvojové spolupráce v těchto oblastech: 1) reformy veřejné správy a ekonomické reformy se zřetelem k evropskému a transatlantickému integračnímu procesu, 2) reformy místní správy, 3) rozvoj demokracie a občanské společnosti, 4) rozvoj v oblasti vzdělání, kultury, sociálního rozvoje, zdravotnictví a ochrany životního prostředí.⁷

RFP s názvem „Komunikační aktivity pro informování veřejnosti o rozvojové spolupráci a výchově k rozvoji“ nakonec vyústil v pět projektů. Mimo rámec RFP webové stránky uvádějí tři studijní návštěvy v rámci předběžných studií proveditelnosti a osm projektů pod dohledem lotyšských velvyslanectví; pět z nich bylo schváleno.

Do dnešního dne nebyly organizace občanské společnosti schopny seznámit lidi s koncepcí rozvojové spolupráce. Pouze tři nevládní organizace věnují plnou pozornost politice mezinárodní pomoci, ačkoliv nějakou práci v této oblasti vykonává deset dalších. Průzkum provedený roku 2006 mezi účastníky seminářů organizovaných nevládními organizacemi zjistil, že pouze 40 % z nich vůbec slyšelo o rozvojové spolupráci, i když 43 % souhlasilo s tím, aby Lotyšsko poskytovalo pomoc znevýhodněným a méně rozvinutým zemím. Stejně procento bylo proti.⁸ Rozhovory s akademiky ukázaly, že jsou ještě méně informovaní než obecná veřejnost: 85 % jich prohlásilo, že nikdy neslyšeli výrazy „rozvojová spolupráce“ a „rozvojové vzdělávání“,⁹ i když mnozí přiznali, že jejich studenti měli o mezinárodní pomoc velký zájem.

Vzhledem k tomu, že neexistuje žádná vládní kampaň ke zvýšení informovanosti a že činnost nevládních organizací je omezená, současná nízká úroveň informovanosti a podpory veřejnosti

nepřekvapuje. V průzkumu provedeném roku 2005 se dvě třetiny respondentů vyslovily proti účasti Lotyšska na rozvojové spolupráci se zdůvodněním, že Lotyšsko je pořád ještě chudá země a musí řešit především své vlastní problémy.¹⁰

Když roku 2005 Lotyšsko vstupovalo do EU, byly vzneseny tři důležité otázky týkající se rozvojové spolupráce:

- Je nárůst financování jediným závazkem země vůči Rozvojovým cílům tisíciletí?
- Bude současná politika EU a způsob, jakým je realizována, skutečně přispívat ke zmenšení chudoby a nespravedlnosti ve světě?
- Vytváříme opravdu globální partnerství pro rozvoj?

Po třech letech zůstávají tyto otázky bez odpovědi. ■

⁷ www.am.gov.lv/en/DevelopmentCo-operation/Projects/projects2007/; schváleno bylo 37 projektů.

⁸ www.mfa.gov.lv/lv/Attisibas-sadarriba/info/publikacijas/2006-01-24/.

⁹ Dotazníky vyplnilo 50 účastníků – hlavně učitelů sociálních věd – v průběhu seminářů o rozvojové spolupráci, které pořádala nadace MITI roku 2007 v rámci projektu „Školy jednájí globálně: rozvoj sítě nevládních organizací“ podporovaného Evropskou unií.

¹⁰ Průzkum veřejného mínění „Postoj k rozvojové spolupráci: průzkum mezi obyvateli Lotyšska“ (Attisime pret attisibas sadarbību. Latvijas iedzīvotāju aptauja, 2005. gada decembris).

⁵ Viz například Simon Stocker, Eurostep, www.eurostep.org/wcm/content/view/131/40/.

⁶ Development Cooperation Policy Programme of the Republic of Latvia 2006-2010.